

Ο ανταγωνισμός περί τα αναπτυξιακά κίνητρα συνιστά απειλή για την ευρωπαϊκή οικονομία μετά την διεύρυνση;

Του κ. Γεωργίου ΤΣΑΓΚΟΥΛΗ
D.E.A., U.L.B., Bruxelles,
Δικηγόρου

Εισαγωγή: Τα επενδυτικά κίνητρα

Μέχρι πρόσφατα η επιρροή των επενδυτικών κινήτρων στην επιλογή υπέρ ενός εκ των πολλών ομοίων τόπων επένδυσης, θεωρούνταν ότι ήταν αν όχι ήσσονος πάντως δευτερεύουσας σημασίας. Σαν παράγοντας προσέλκυσης Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (από εδώ και στο εξής ΑΞΕ), τα επενδυτικά κίνητρα διαδραμάτιζαν δευτερεύοντα ρόλο πίσω από άλλους θεμελιώδεις παράγοντες όπως π.χ το μέγεθος της αγοράς, το επίπεδο του πραγματικού εισοδήματος, η διαθεσιμότητα εκπαιδευμένου εργατικού δυναμικού, υποδομής και πρώτων υλών, οι εμπορικές πολιτικές, η πολιτική και μακροοικονομική σταθερότητα κ.ά. Γενικά, η φιλοσοφία της επένδυσης πραγματώνεται σε τρία στάδια. Δηλαδή, οι επενδυτές όταν αξιολογούν τις χώρες ως πιθανό τόπο επένδυσης ακολουθούν συνήθως την εξής διαδικασία: Το πρώτο στάδιο είναι το στάδιο της απόφασης για επένδυση.¹ Στο δεύτερο στάδιο ελέγχουν τις χώρες βάση των προαναφερομένων θεμελιωδών παραγόντων. Μόνο οι χώρες εκείνες που καλύπτουν αυτά τα κριτήρια περνάνε στο τρίτο στάδιο της επιλογής για το χρόνο, τον τόπο, το αντικείμενο και την έκταση της επένδυσης, στάδιο με το οποίο συνδέεται άρρηκτα η θέσπιση, αξιολόγηση και εκτίμηση των προσφερόμενων χρηματοδοτικών, φορολογικών και άλλων κινήτρων.

Παρατηρούμε δηλαδή, από την θέση που κατείχαν τα κίνητρα στην ιεραρχία των χαρακτηριστικών που ήλεγχαν οι ξένοι επενδυτές, ότι ο προσανατολισμός των ΑΞΕ έγκειτο στην εξυπηρέτηση του αγοραστικού κοινού του τόπου όπου γινόταν η επένδυση. (οριζόντιες ΑΞΕ).

Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια δίνεται όλο και μεγαλύτερη έμφαση στα επενδυτικά κίνητρα, ως μέσο για την προσέλκυση επενδύσεων. Αυτό το φαινόμενο είναι κυρίως συνέπεια της παγκοσμιοποίησης και της περιφερειοποίησης της διεθνούς οικονομίας.²

1. Κωνσταντίνος ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης, Τόμος Α' Νέα έκδοση, Αθήνα, 2004, σελ. 94.*

2. BLOMSTRÖM M., KOKKO Ari: *The economics of Foreign direct investment incentives, Stockholm School of Economics- 2003. Working Paper No.168, σελ. 2.*

Η απελευθέρωση του εμπορίου τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο (οικονομική παγκοσμιοποίηση)³ μέσω του ΠΟΕ και της GATT, όσο και σε περιφερειακό μέσω μεγάλων σχηματισμών όπως π.χ. η Ε.Ε., η NAFTA, η ASEAN κ.ά., οδήγησε σε μία τεράστια ενοποίηση της αγοράς και σε μείωση της σημασίας του μεγέθους της αγοράς, ως παράγοντα που επηρεάζει την επιλογή του τύπου της επένδυσης. Η απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου έκανε πιο εύκολο για τις μεγάλες πολυεθνικές την εγκαθίδρυση διεθνών δικτύων παραγωγής, και έτσι μεγάλο μέρος των παραγόμενων προϊόντων προορίζεται για καταναλωτές σ' άλλες χώρες και όχι για εκείνους του τύπου παραγωγής. Έτσι η μειώθηκε η σημασία της επιρροής του παράγοντα "μέγεθος της αγοράς" και επιτράπη και στις μικρές αγορές να διεκδικήσουν με αξιώσεις ΑΞΕ, που μέχρι πρότινος θα κατευθύνονταν απευθείας σε μεγαλύτερου μεγέθους αγορές. Η περιφερειακή ενοποίηση είχε παρόμοια αποτελέσματα, καθώς επέτρεψε στις μεγάλες πολυεθνικές να τροφοδοτούν όλα ή ορισμένα κράτη-μέλη από μια μοναδική τοποθεσία (βάση) μες στη περιφέρεια. Τα περιθώρια για ενεργή εμπορική πολιτική περιορίστηκαν, ως αποτέλεσμα της σταδιακής απελευθέρωσης του εμπορίου, και η διεθνοποίηση των κεφαλαιουχικών αγορών μείωσε τις πιθανότητες να χρησιμοποιηθούν συναλλαγματικές πολιτικές ως εργαλείο επηρεασμού της ανταγωνιστικότητας. Αυτό φάνηκε πιο καθαρά στην Ε.Ε. όπου η εγκαθίδρυση της κοινής αγοράς και της Ο.Ν.Ε. μετέφερε την ευθύνη για την εμπορική και συναλλαγματική πολιτική από τις εθνικές κυβερνήσεις στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Επίσης, στην μείωση της σημασίας του μεγέθους της αγοράς ως αποφασιστικού παράγοντα για την προσέλκυση επενδύσεων, σημαντικό ρόλο έπαιξε η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και του ηλεκτρονικού εμπορίου. Οι επιχειρήσεις ηλεκτρονικού εμπορίου δεν λειτουργούν σε μια συγκεκριμένη αγορά, αλλά ταυτόχρονα σε πολλές. Για την εγκατάστασή μίας τέτοιας επιχείρησης σε κάποιο τόπο, το μέγεθος της τοπικής αγοράς δεν είναι τόσο σημαντικό όσο τα άλλου είδους επενδυτικά κίνητρα που θα της προσφερθούν.

Εντούτοις, οι πολιτικοί των κρατών που δεσμεύτηκαν να προωθήσουν την εθνική παραγωγή, ανταγωνιστικότητα, απασχόληση, ευημερία κ.ά., φυσικό είναι να δώσουν μεγαλύτερη έμφαση στα εργαλεία που τους απέμειναν ένα εκ των οποίων είναι και τα επενδυτικά κίνητρα. Με τον τρόπο αυτό αυξάνεται ο ανταγωνισμός των κρατών ως προς τα "πακέτα κινήτρων" που παρέχουν, και τα επενδυτικά κίνητρα αποκτούν τεράστια σημασία για τις χώρες-μέλη μιας ευρύτερης περιφέρειας (π.χ. Ε.Ε), στην περίπτωση που η απόφαση για την επενδυτική δραστηριότητα έχει ληφθεί και ο κατάλληλος τρόπος επιλέγεται ανάμεσα στις διαφορετικές περιοχές της ίδιας περιφέρειας.

Τα ερωτήματα που γεννήθηκαν όσον αφορά στις συνέπειες που θα είχε η διεύρυνση και ο προκαλούμενος από αυτή ανταγωνισμός επενδυτικών κινήτρων μεταξύ των νέων και των παλιών κρατών μελών στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα, και κυρίως στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα, είναι πολλά. Μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989 και την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού το 1991 τα περισσότερα από τα νέα κράτη-μέλη της ανατολικής Ευρώπης εισάγοντας το σύστημα της ελεύθερης οικονομίας της αγοράς, υιοθέτησαν πρωτοβουλίες που τις έχουν καταστήσει μέχρι και σήμερα πρωτο-

3. Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: *Τοπική Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση. Θεσμικό πλαίσιο. Αναπτυξιακά Προγράμματα. Παγκοσμιοποίηση. Αθήναι, 2002, σελ. 192 επ.*

πόρες στον τομέα της προσέλκυσης κεφαλαίων και επενδύσεων. Μετά την διεύρυνση, δημιουργήθηκαν στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης δύο αντίρροπες τάσεις. Η πρώτη τάση κείται θετικά προς τα κίνητρα που εφαρμόστηκαν από τις νέες χώρες αφού ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας και αποτελούν παράγοντα που οδηγεί σε ανάπτυξη. Η δεύτερη τάση είναι αρνητικά προσκείμενη προς τις πολιτικές περί κινήτρων που εκεί εφαρμόστηκαν, υποστηρίζοντας ότι οι επιχειρήσεις των παλιών κρατών μελών θα εγκαταλείψουν τις χώρες τους για να εγκατασταθούν στις νέες ανατολικές χώρες όπου οι συνθήκες είναι πολύ πιο ευνοϊκές. Η τάση αυτή εκπέμπει τον κίνδυνο ότι ενδέχεται να αυξηθεί ιδιαίτερα ο ανταγωνισμός περί κινήτρων τόσο ανάμεσα στις νέες αυτές χώρες μέλη, όσο και ανάμεσα σε αυτές και στα παλαιότερα 15 μέλη. Οι φοβίες αυτές είναι αβάσιμες καθώς η Ε.Ε έχει θέσει, όπως θα αναλυθεί στο τέλος του κειμένου, δικλείδες ασφαλείας κατά του ανταγωνισμού περί των κινήτρων και η πρακτική της θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο και για τα υπόλοιπα κράτη.

Ανταγωνισμός επενδυτικών κινήτρων

Οι πολιτικές περί κινήτρων δεν έχουν μέχρι σήμερα υποβληθεί σε κάποια υποχρέωση συντονισμού παρά μόνο στο πλαίσιο κάποιων περιφερειακών οικονομικών οργανισμών-πολιτικών οντοτήτων, όπως π.χ η Ε.Ε. Άμεση συνέπεια αυτής της έλλειψης συντονισμού είναι ότι τα κράτη εγκλωβίζονται στο “δίλημμα του φυλακισμένου” (prisoner’s dilemma). Από την στιγμή που όλες οι κυβερνήσεις αναπτύσσουν χωρίς συνεργασία τέτοιου είδους πολιτικές, είναι αδύνατο για ένα κράτος να μη συμμετάσχει σ’ αυτό το παιχνίδι, το λιγότερο στο ίδιο επίπεδο με τα υπόλοιπα κράτη. Η γενίκευση τέτοιου είδους γενναιόδωρων πολιτικών περί κινήτρων που πολύ πιθανόν το ποσό τους να υπερβαίνει τα κέρδη από την εγκατάσταση των ξένων πολυεθνικών, αναγκάζει την κάθε χώρα να μην μπορεί αρνηθεί αυτές τις πολιτικές ή να προσφέρει κίνητρα λιγότερο γενναιόδωρα. Έτσι, ως ορισμός του ανταγωνισμού περί κινήτρων, θα μπορούσε να δοθεί “η κατάσταση εκείνη κατά την οποία οι αρχές δελεάζονται να διαθέσουν επενδυτικά κίνητρα ή να τροποποιήσουν τα ήδη υπάρχοντα κίνητρα, ως συνέπεια των πολιτικών περί κινήτρων που ακολουθήθηκαν αλλού.”

Στην πράξη, εμφανίζονται δύο είδη ανταγωνισμού περί κινήτρων.

1. Στοχευόμενος ανταγωνισμός

Το πρώτο είδος είναι ο στοχευόμενος ανταγωνισμός (targeted competition), ο οποίος συντρέχει όταν οι αρχές προσπαθούν να προσελκύσουν εξατομικευμένες ΑΞΕ, με μέσα (κίνητρα) που ξεπερνούν σε μέγεθος τα κίνητρα που δόθηκαν σε άλλα κράτη. Στην πλειοψηφία τους οι εφαρμοζόμενες πολιτικές περί κινήτρων, δεν περιλαμβάνουν τον στοχευόμενο ανταγωνισμό. Εντούτοις, τις τελευταίες δεκαετίες έχουν παρουσιαστεί περιπτώσεις έντονου στοχευόμενου ανταγωνισμού, ιδίως όταν το μέγεθος ενός συγκεκριμένου σχεδίου είναι πολύ μεγάλο και οι επενδυτές είναι σχετικά αδιάφοροι ως προς τις εναλλακτικές πιθανές τοποθεσίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο στοχευόμενος ανταγωνισμός έχει φτάσει σε επίπεδα πραγματικού πλειοδοτικού πολέμου, όπου οι αρχές όχι μόνο ανταγωνίζονται μεταξύ τους, αλλά συνεχίζουν να αυξάνουν τις προσφορές τους μέχρι να φτάσουν στο σημείο από οικονομικής απόψεως να μην μπορούν να δικαιολογηθούν. Μελέτες έχουν δείξει, ότι αυτό συμβαίνει στις βιομηχανίες όπου το επενδυτικό σχέδιο δεν είναι μόνο τεράστιο, αλλά μπορεί να δημιουργήσει πολλαπλά οφέλη στην χώρα υποδοχής, όπως π.χ μελλοντικά φορολογικά έσοδα, την δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης

και ενός επιχειρηματικού κλίματος, ευνοϊκού προς τις τεχνολογίες αιχμής. Τέτοιου είδους βιομηχανίες είναι οι αυτοκινητοβιομηχανίες, οι φαρμακευτικές, οι ηλεκτρονικές και οι σχετιζόμενες με την πληροφορική βιομηχανίες κ.ά.⁴

2. Καθεστωτικός ανταγωνισμός

Το δεύτερο είδος, δηλαδή ο καθεστωτικός ανταγωνισμός (regime competition), συνδέεται με τις περιπτώσεις όπου όλη η γενναιοδωρία της πολιτικής περί κινήτρων ενός κράτους, επιλέγεται ως απάντηση στις πρακτικές περί κινήτρων που εφαρμόστηκαν αλλού. Ο καθεστωτικός ανταγωνισμός φαίνεται να είναι πιο διαδεδομένος απ'ότι ο στοχευόμενος. Εμπειρικές έρευνες επιβεβαιώνουν ότι πολλές από τις αρχές προσφέρουν επενδυτικά κίνητρα που θα προτιμούσαν να μη το κάνουν υπολογίζοντας το κόστος τους. Όμως καταφεύγουν σ' αυτά γιατί αισθάνονται ότι διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να συναγωνισθούν άλλα κράτη που προσφέρουν μεγάλα επενδυτικά πακέτα.

3. Άλλα είδη ανταγωνισμού

Ο συνδυασμός των θετικών και των αρνητικών συνεπειών του ανταγωνισμού περί κινήτρων τόσο σε διεθνές όσο και σε τοπικό-εθνικό επίπεδο⁵, οδηγεί σε καταστάσεις που μπορούν σχηματικά να κατηγοριοποιηθεί ως εξής από το θετικότερο στο περισσότερο αρνητικό.

Υγιής ανταγωνισμός: Στην περίπτωση αυτή, τα κίνητρα είναι αποτελεσματικά σε τοπικό επίπεδο, με το νόημα ότι αυξάνουν το μέγεθος των εισροών των ΑΞΕ. Ο ανταγωνισμός επενδυτικών κινήτρων, είναι επίσης επωφελής σε διεθνές επίπεδο, αφού εξασφαλίζει ότι τα επενδυτικά σχέδια απορροφούνται στις περιοχές όπου μπορούν να αποδώσουν τα μέγιστα. Τα επενδυτικά εργαλεία επιλέγονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να προκαλούν την ελάχιστη δυνατή διαστρέβλωση στην αγορά, και το μέγεθός τους υπολογίζεται ώστε να παράγει το μέγιστο όφελος για τη γενική ευημερία. Αυτή είναι κυρίως η περίπτωση όπου τα επενδυτικά κίνητρα έχουν ειδικά επιλεγεί ώστε να αποκομίσουν το μέγιστο της ωφέλειας που μπορεί να αποδώσει η παρουσία μιας ξένης πολυεθνικής. Εδώ, η χώρα που προσφέρει τα πιο γενναιοδώρα κίνητρα, θεωρητικά θα είναι αυτή στην οποία τα κέρδη θα είναι τα μεγαλύτερα.

Πλειοδοτικός Αγώνας δρόμου: Εδώ, αν και η πλειοδοτική διαδικασία είναι αποδοτική σε διεθνές επίπεδο, αφού το επενδυτικό σχέδιο κατέληξε στην τοποθεσία στην οποία θα αγγίξει τη μέγιστη αποδοτικότητα, η πλειοδοτούσα κυβέρνηση μπορεί να βγει ζημωμένη, σε περίπτωση που το ποσό που πρόσφερε ήταν δυσανάλογα μεγάλο.

Πολιτικές Αναζήτησης Τρόπων Είσπραξης Κρατικών Ενισχύσεων (rent-seeking): Στην περίπτωση αυτή τα κίνητρα χρησιμοποιούνται για την αύξηση της αποτελεσματικότητας της τοπικής οικονομίας, όμως έχουν αρνητικές επιδράσεις στην παγκόσμια αποτελεσματικότητα. Αυτό συμβαίνει π.χ όταν μια Κυβέρνηση δελεάζει και προσελκύνει ένα επενδυτικό σχέδιο από μία τοποθεσία στην οποία αυτό θα ήταν πιο αποτελεσματικό ή όταν τα κίνητρα είναι αποτελεσματικά στο να προσελκύουν επενδύσεις σ'ένα συγκεκριμένο τόπο, αλλά προκαλούν, όχι εσκεμμένα, την αλλαγή της συμπεριφοράς των επενδυτών.

4. OECD: *Checklist for foreign direct investment incentive policies*. OECD 2003, σελ. 13.

5. OMAN C., CHARLTON A., CHRISTIANSEN H.: "Incentives-based competition for FDI: The Case of Brazil". OECD, March 2003.

Έτσι, στην πρώτη περίπτωση η επένδυση δεν αποδίδει το μέγιστο της αποτελεσματικότητας της, ενώ στην δεύτερη, οι εταιρίες γίνονται πιο κινητικές, μετακινούνται μεταξύ των διαφόρων χωρών που παρέχουν κίνητρα πιο συχνά, και ωθούνται σε “ψώνια επενδύσεων”.

Πολιτικές Beggar-thy-neighbour: Αυτή η περίπτωση είναι η περισσότερο επιβλαβής για τα ανταγωνιζόμενα κράτη. Συντρέχει όταν η χρήση των κινήτρων παράγει ταυτόχρονα αρνητικές συνέπειες, τόσο σε επίπεδο διεθνούς όσο και τοπικής αποτελεσματικότητας. Η τοπική αναποτελεσματικότητα μπορεί να προκληθεί από προβλήματα στην εμφύτευση των επενδυτικών πολιτικών, όπως π.χ η Κυβέρνηση προσελκύει πολυεθνικές που δεν είναι συμβατές με το τοπικό δυναμικό σε υποδομή και φυσικές πηγές ενέργειας. Επίσης, προκαλείται και από λάθη υπολογισμού, κυρίως υπερεκτίμηση, των πιθανών κερδών που θα προκύψουν από ένα επενδυτικό σχέδιο, έχοντας ως συνέπεια την πρόκληση καθαρών ζημιών προς τις τοπικές Κυβερνήσεις.

Θετικές συνέπειες του ανταγωνισμού περί κινήτρων

Ο ανταγωνισμός περί κινήτρων έχει θεωρηθεί ως ένας παράγων που παράγει καθαρά κέρδη, τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τις τοπικές οικονομίες. Αυτή η διαπίστωση βασίζεται στην παρατήρηση, που αναφέρθηκε προηγουμένως ότι οι επενδυτές, όταν επιλέγουν την τοποθεσία ενός επενδυτικού σχεδίου, δίνουν μεγαλύτερη σημασία στους ονομαζόμενους “θεμελιώδεις παράγοντες” δηλ. στην πολιτική και μακροοικονομική σταθερότητα, τη δυναμική μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, την διαθεσιμότητα κατάλληλα εκπαιδευμένου εργατικού δυναμικού και υποδομής, το άνοιγμα της αγοράς κ.ά., παρά στα παρεχόμενα επενδυτικά κίνητρα. Έτσι μπορούμε να αναμένουμε ότι η εντατικοποίηση των προσπαθειών των Κυβερνήσεων να προσελκύσουν ΞΑΠΕ, θα έχει ως αποτέλεσμα να τις δελεάσει να εστιάσουν στην βελτίωση των “θεμελιωδών παραγόντων”. Με τον τρόπο αυτό, ο ανταγωνισμός περί κινήτρων, οδηγεί στην βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του ανθρώπινου δυναμικού και της κρατικής υποδομής, και στην εξασφάλιση μακροοικονομικής και πολιτικής σταθερότητας. Κατά συνέπεια οδηγεί στην αύξηση της παραγωγικότητας και φέρνει τα επίπεδα των επενδύσεων πιο κοντά προς “το κοινωνικά ωφελιμότερο.” Επιπλέον, ένα βελτιωμένο ανθρώπινο δυναμικό και μια υπερσύγχρονη υποδομή, αποτελούν “δημόσια αγαθά.” Αυτό συνεπάγεται, ότι οι δυνάμεις της αγοράς από μόνες τους θα τείνουν να προσελκύουν μεγαλύτερα μεγέθη ΑΞΕ στους τόπους αυτούς όπου το επίπεδο των “θεμελιωδών παραγόντων” είναι πιο υψηλό. Με τον τρόπο αυτό, το μέγεθος των κεφαλαίων που προορίζονται για επενδύσεις, θα αυξηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο. Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι μια πρώτη θετική συνέπεια του ανταγωνισμού περί κινήτρων μεταξύ των Κυβερνήσεων, είναι η παραγωγή ισομερώς ευεργετικών αποτελεσμάτων τόσο για τις επιχειρήσεις και τις Κυβερνήσεις, όσο και για το κοινωνικό σύνολο.⁶

Σύμφωνα με μία έρευνα του ΟΟΣΑ (2003)⁷ ο ανταγωνισμός περί κινήτρων μπορεί να προκαλέσει και τις ακόλουθες θετικές συνέπειες:

6. OMAN, C. (2000): *Policy Competition for foreign direct investment: A study of competition among governments to attract FDI*. OECD, Paris, σελ. 17-18.

7. CHARLTON Andrew: *Investment bidding for mobile investment: economic consequences and potential responses*. OECD 2003, σελ. 13.

Αποτελεσματικότητα της φορολογίας. Αυτό το επιχείρημα αντλείται από το μοντέλο Tiebout(1956)⁸.

Αύξηση της ευημερίας –πλούτου. Ο ανταγωνισμός ο σχετικός με τα φορολογικά κίνητρα αυξάνει τον πλούτο επειδή αναγκάζει τις Κυβερνήσεις να μειώσουν τις άσκοπες δαπάνες.

Αποτελεσματικότερη αναδιανομή του κεφαλαίου σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα επενδυτικά κίνητρα χρησιμοποιούνται ευρέως με σκοπό την προσέλκυση επενδύσεων σε υποανάπτυκτες περιοχές. Ακόμη και αν τα κίνητρα μεταφέρουν θέσεις εργασίας από μια τοποθεσία σε κάποια άλλη, είναι ωφέλιμα στην περίπτωση που καταλήγουν στην συγκέντρωσή τους σε περιοχές με χαμηλή ανάπτυξη και απασχόληση. Αυτή η ωφελιμότητα συνίσταται στο ότι το κέρδος από την δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε υποβαθμισμένες περιοχές είναι μεγαλύτερο από το κέρδος που παράγεται από την δημιουργία τους σε περιοχές με χαμηλότερα επίπεδα ανεργίας και υψηλότερα επίπεδα ανάπτυξης.

Μικρότερη επιρροή των ομάδων συμφερόντων (lobbies) που καταφεύγουν σε πρακτικές που αυξάνουν τον “πλειοδοτικό ανταγωνισμό” περί κινήτρων μεταξύ των Κυβερνήσεων. Αν τα ποσά που διατίθενται για τα παρεχόμενα κίνητρα είναι μεγάλα, τότε τα ποσά του προϋπολογισμού που διατίθενται για αναδιανεμητικούς σκοπούς μειώνονται, με αποτέλεσμα να περιορίζεται το πεδίο δράσεως των προαναφερόμενων ομάδων συμφερόντων.

Αρνητικές συνέπειες του ανταγωνισμού περί κινήτρων

Η κύρια αρνητική συνέπεια, κυρίως για τις αναπτυσσόμενες χώρες, του ανταγωνισμού περί κινήτρων είναι η αιμορραγία του κρατικού προϋπολογισμού λόγω της μείωσης των φορολογικών εσόδων. Ο Oxfam⁹ υπολογίζει ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες χάνουν πάνω από 35 δισεκατομμύρια δολάρια το χρόνο, εξαιτίας της ανταγωνιστικής πίεσης για χαμηλή εταιρική φορολογία, σε συνδυασμό με την μεταφορά των κερδών από το εσωτερικό τους στις χώρες εκείνες που προσφέρουν τη χαμηλότερη φορολογία.

Μια ακόμη πληγή στον κρατικό προϋπολογισμό είναι η απώλεια χρημάτων λόγω της υπερεκτίμησης της σημασίας των κινήτρων, με συνέπεια την παροχή από τις Κυβερνήσεις δυσανάλογων ποσών σε σύγκριση με την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα τους. Η πολιτική πίεση προς τις Κυβερνήσεις για την μείωση της ανεργίας και την δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης είναι τεράστια. Η ενθάρρυνση των πολιτικών περί κινήτρων γίνεται περισσότερο για λόγους πολιτικούς παρά οικονομικούς. Η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης έχει αποτελέσματα που γίνονται αμέσως ορατά στους πολίτες, άρα δημιουργείται μια ευνοϊκή κατάσταση για την Κυβέρνηση, ενώ η σπατάλη ποσών μεγαλύτερων από τα απαιτούμενα προϋποθέτει πολύπλοκους υπολογισμούς ακατανόητους για το ευρύ κοινό. Άμεση συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι το ξέσπασμα ενός πλειοδοτικού πολέμου περί κινήτρων με όλες τις αρνητικές συνέπειες που αυτός συνεπάγεται.

Πέρα από τις αρνητικές συνέπειες που αφορούν την μείωση των κρατικών εσόδων, ο ανταγωνισμός περί κινήτρων ευθύνεται και για τα εξής αρνητικά αποτελέσματα:

8. TIEBOUT, C.M “A Pure theory of local expenditures” *Journal of political economy* 64, 1956, σελ. 416-424.

9. OXFAM (2000): *Tax Havens, Oxfam Policy Papers, 6/00.*

Μείωση του επιπέδου προστασίας που παρέχει η εργατική και περιβαλλοντική νομοθεσία. Οι κυβερνήσεις είναι πιθανό να επιτρέψουν την χαλάρωση της νομοθεσίας π.χ για την μόλυνση του περιβάλλοντος, ώστε να προσελκύσουν επενδυτικά σχέδια στον τομέα της βαριάς βιομηχανίας. Όσον αφορά την εργατική νομοθεσία, υπάρχει ο κίνδυνος περιορισμού του δικαιώματος συλλογικής διαπραγμάτευσης των εργατών, μείωσης του επιπέδου προστασίας τους και του επιπέδου ελάχιστης αμοιβής κ.ά.

Προσέλκυση επενδύσεων κακής ποιότητας. Ο ανταγωνισμός μπορεί να οδηγήσει στο να γίνει η χώρα που προσφέρει τα κίνητρα υποδοχέας επενδύσεων χωρίς καμιά μακροπρόθεσμη προοπτική, που ο μόνος λόγος προσέλκυσής τους είναι οι υποσχόμενες παροχές. Έτσι π.χ ενώ η λειτουργία των χρηματοδοτικών κινήτρων είναι άψογη, αυτά ενδέχεται να ευνοούν επενδύσεις πολύ εύθραστες, των οποίων η αποδοτικότητα βασίζεται αποκλειστικά στις κρατικές ενισχύσεις και που δεν είναι πάντοτε ευπρόσδεκτες στις χώρες υποδοχής. Αυτό είναι το κύριο παράδοξο των στρατηγικών περί κινήτρων, είναι πιο αποτελεσματικές στο να προσελκύουν επενδύσεις κακής ποιότητας παρά επενδύσεις ωφέλιμες.¹⁰ Επιπλέον, αυτού του είδους οι καταστάσεις ενδέχεται να αποθαρρύνουν πιθανούς σοβαρούς μελλοντικούς επενδυτές με μακροπρόθεσμα επενδυτικά σχέδια, αφού αποδυναμώνουν την εμπιστοσύνη τους στην σταθερότητα και την αποτελεσματικότητα γενικότερα της κυβερνητικής πολιτικής.

Δημιουργία διακρίσεων μεταξύ των διαφόρων ειδών επενδύσεων. Τα γενναιόδωρα επενδυτικά κίνητρα, των οποίων γίνονται κοινωνικοί οι νέοι επενδυτές, τους θέτουν σε πλεονεκτικότερη θέση με τεράστιο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των παλιών επενδυτών (τοπικών και ξένων) που δεν έγιναν αποδέκτες τέτοιων κινήτρων. Έτσι, οι ήδη εγκατεστημένες επιχειρήσεις αναγκάζονται να μετεγκατασταθούν αναζητώντας άλλες χώρες που παρέχουν ισάξιες παροχές, ενώ εγκυμονεί ο κίνδυνος να μετατραπούν σε μη επωφελείς επενδύσεις, όπως αυτές περιγράφηκαν στην προηγούμενη παράγραφο. Ένα άλλο είδος διάκρισης, είναι ότι τα επενδυτικά κίνητρα έχουν την τάση να παρέχονται περισσότερο στις κινητές επενδύσεις, παρά στα υπόλοιπα είδη επενδύσεων.

Μεγαλύτερη κινητικότητα (έλλειψη σταθερότητας) των εταιριών.

Προκειμένου να εκμεταλλευτούν τα πλεονεκτήματα που αποκομίζουν από τα προσφερόμενα επενδυτικά πακέτα των διαφόρων χωρών, οι επιχειρήσεις μειώνουν “το βάθος χρόνου” των επενδυτικών τους σχεδίων σε κάποια συγκεκριμένη τοποθεσία, ώστε να μπορούν να μετακινούνται πιο εύκολα και να κεφαλοποιούν συχνότερα τις ωφέλειες των επενδυτικών κινήτρων.

Παρατηρήσεις σχετικές με τον ανταγωνισμό

Τα συμπεράσματα τα σχετικά με τον ανταγωνισμό περί κινήτρων μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

1) Ο ανταγωνισμός περί κινήτρων είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Οι Κυβερνήσεις όλων των επιπέδων (υπερεθνικό, εθνικό, τοπικό), τόσο στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ όσο και σ' αυτές που δεν αποτελούν μέλη του, έχουν εμπλακεί σ' αυτόν τον ανταγωνισμό. Επίσης, είναι ένα φαινόμενο ενδημικό. Η αύξηση του μεγέθους των κινήτρων από μια κυβέρνηση ασκεί πίεση και στις υπόλοιπες να ακολουθήσουν.

10. LAUTIER Marc: Les rendements décroissants des politiques d'incitations aux investissements étrangers : " CARE , Université de Rouen, 2003 σελ. 14.

2) Η ένταση του ανταγωνισμού ποικίλει. Ο ανταγωνισμός είναι πιο έντονος σε γείτονες χώρες με παρόμοιες οικονομικές συνθήκες και υποδομή, καθώς και στο εσωτερικό του ίδιου του κράτους, όταν οι διάφορες περιοχές του ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την προσέλκυση του ίδιου επενδυτικού σχεδίου. Επιπλέον ο ανταγωνισμός περί κινήτρων είναι εντονότερος μόνο σε ορισμένους βιομηχανικούς τομείς (αυτοκινητοβιομηχανία, φαρμακοβιομηχανία), στους τομείς της υψηλής τεχνολογίας, και σε ορισμένα μακροχρόνια επενδυτικά σχέδια.

3) Υπάρχουν φτωχές ενδείξεις ότι ο αυξανόμενος τις δύο τελευταίες δεκαετίες ανταγωνισμός περί κινήτρων συνέβαλλε στην αύξηση του μεγέθους των ΑΞΕ παγκοσμίως. Αντιθέτως, η σχέση αιτίας και αποτελέσματος φέρεται να λειτουργεί προς την αντίστροφη κατεύθυνση: ενώ οι παγκόσμιες προμήθειες ΑΞΕ αυξήθηκαν σημαντικά, οι Κυβερνήσεις εντατικοποίησαν τον ανταγωνισμό προκειμένου να προσελκύσουν το “μερίδιο” τους από αυτή την αύξηση.¹¹

4) Τα σενάρια “πλειοδοτικών πολέμων” είναι υπαρκτά και η πιθανότητα επανάληψή τους αρκετά αυξημένη. Υπάρχουν ενδείξεις ότι πολλά επενδυτικά σχέδια μπορούν να μειώσουν τόσο τον εθνικό όσο και το διεθνή πλούτο. Ακόμη όμως και σε περίπτωση απουσίας τέτοιων καταστάσεων “πλειοδοτικών πολέμων” τα διαστρεβλωτικά αποτελέσματα του ανταγωνισμού είναι μεγάλα, αφού συντελείται διάκριση κατά των μικρών και τοπικών επιχειρήσεων, καθώς και κατά των επιχειρήσεων εκείνων που δεν ανήκουν στους τομείς των δραστηριοτήτων που στοχεύουν τα επενδυτικά πακέτα.

5) Όταν οι κυβερνήσεις λόγω του ανταγωνισμού παρέχουν υπέρογκα ποσά για κίνητρα με την αιτιολογία ότι αυτά δικαιολογούνται λόγω της προσπάθειας ανάπτυξης υποβαθμισμένων περιοχών, τα κίνητρα αυτά είναι συνήθως μειωμένης αποτελεσματικότητας και ενδέχεται να οδηγήσουν ακόμη και σε ενίσχυση των ανισοτήτων.

6) Οι καταστάσεις οι χαρακτηριζόμενες ως “κυνήγι επενδύσεων” συνεχώς πολλαπλασιάζονται. Υπάρχουν σαφείς ενδείξεις αρνητικών συνεπειών σε επίπεδο διεθνούς πλούτου, όταν κίνητρα μεταφέρουν τις επενδύσεις από μια τοποθεσία σε κάποια άλλη χωρίς να δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας ή να προκαλούν αύξηση της παραγωγικότητας. Το παράδειγμα της Βραζιλίας είναι χαρακτηριστικό.

7) Ο ανταγωνισμός μπορεί επίσης να παράγει κερδοφόρα αποτελέσματα. Τα επενδυτικά κίνητρα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη υποβαθμισμένων περιοχών στην Ιρλανδία και στην Πορτογαλία. Επιπλέον στην Βραζιλία υπάρχουν ενδείξεις ότι ο ανταγωνισμός περί κινήτρων μείωσε τις τοπικές ανισότητες, αφού αύξησαν την εγκατάσταση των επενδύσεων σε περιοχές διαφορετικές από τις παραδοσιακές βιομηχανικές ζώνες. Η αύξηση της έντασης του ανταγωνισμού οδήγησε επίσης, πολλές κυβερνήσεις στην αναθεώρηση πολλών τομέων τις οικονομικής τους πολιτικής, ώστε να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον πιο ευνοϊκό στις επιχειρήσεις.

Τρόποι αντιμετώπισης του ανταγωνισμού

Ο κύριος σκοπός των κυβερνήσεων είναι η ανάπτυξη μιας πολιτικής προσέγγισης περί κινήτρων, η οποία θα μειώνει τα αρνητικά αποτελέσματα των πλειοδοτικών πολέμων, χωρίς να απαγορεύει στις Κυβερνήσεις από το να στοχεύουν σε νόμιμους στόχους, όπως

11. OMAN, C. (2000): *Policy Competition for foreign direct investment: A study of competition among governments to attract FDI*. OECD, Paris, σελ. 10-13.

π.χ η περιφερειακή ανάπτυξη ή η βελτίωση κάποιων βιοηχανικών τομέων. Ο ισχυρότερος πιθανός τρόπος αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών του ανταγωνισμού περί κινήτρων είναι η συνεργασία μεταξύ των κρατών. Σύμφωνα με μια έρευνα του ΟΟΣΑ¹², σε περίπτωση που οι Κυβερνήσεις αποφασίσουν να υιοθετήσουν μία πολυεθνική στρατηγική, μπορούν να κινηθούν προς τις εξής διαφορετικές κατευθύνσεις, ανάλογα με τις φιλοδοξίες-πολιτικές που επιδιώκουν. Οι κατευθύνσεις αυτές είναι: α) Η συνεργασία μεταξύ των δικαιοδοσιών β) Τα μέτρα ενίσχυσης της διαφάνειας γ) η θέσπιση διεθνών καταναγκαστικών κανόνων. δ) η συνεχής ανανέωση του καθεστώτος των κινήτρων ε) η αυστηρότερη επιλογή της χρονικής διάρκειας της επένδυσης στ) η εφαρμογή αποτελεσματικών αναλύσεων κόστους- ωφέλειας ζ) η ανάπτυξη ποιοτικότερων υποδομών.

Συνεργασία μεταξύ των δικαιοδοσιών

Για να αυξηθεί και στην πράξη η αποδοτικότητα των πρακτικών των σχετικών με την διαφάνεια, θα πρέπει να εφαρμόζονται σε συνδυασμό με μια άλλη πρακτική, την συνεργασία μεταξύ των δικαιοδοσιών. Από τη στιγμή που ο ανταγωνισμός περί κινήτρων προκαλεί το “δίλημμα του φυλακισμένου”, η μόνη λύση για την αντιμετώπιση του είναι η συνεργασία μεταξύ των δικαιοδοσιών, αφού μόνη της η διαφάνεια δεν αρκεί. Αυτή η συνεργασία είναι δύσκολο να επιτευχθεί και ήδη μέχρι σήμερα πολλές προσπάθειες εθνών ή περιφερειών να σχηματίσουν επενδυτικές συμμαχίες ή να μειώσουν τον ανταγωνισμό, στέφθηκαν από αποτυχία.¹³ Τα εναλλακτικά πλαίσια νομοθετικής ρύθμισης του ανταγωνισμού μέσω της διεθνούς συνεργασίας είναι τα εξής: α) σε συνάρτηση με το μέγεθος των κινήτρων (δηλ. το συνολικό οικονομικό όφελος που αντλεί η επιχείρηση), β) σε συνάρτηση με τη χρήση τους (δηλ. τη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή ή τους τομείς όπου αυτά εφαρμόζονται), γ) σε συνάρτηση με τη μορφή εφαρμογής τους (υπάρχουν μέσα που θεωρούνται ιδιαίτερα επιβλαβή).

Α. Σε συνάρτηση με το μέγεθος των κινήτρων: Ο περιορισμός του μεγέθους των επενδυτικών κινήτρων φαίνεται να είναι η πιο αυτονόητη προσέγγιση, η οποία όμως στην πράξη παρουσιάζει δυσκολίες λόγω της μη ευκολίας ακριβούς εκτίμησης της αξίας των οικονομικών ωφελειών που εμπεριέχονται σε κάθε επενδυτικό πακέτο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα εύστοχο παράδειγμα προσέγγισης μιας τέτοιας πολιτικονομοθετικής συνεργασίας. Η Ε.Ε. λειτουργεί εδώ και καιρό όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις βάση κατευθυντήριων οδηγιών. Παρόλο που οι επιχορηγήσεις οι παρεχόμενες στις ΞΑΠΕ δεν απαγορεύονται ρητώς από την Επιτροπή, στην πράξη αποτελούν μια από τις κύριες μορφές κρατικών ενισχύσεων που ρυθμίζονται από αυτή. Αποτελεί βασική αρχή του ευρωπαϊκού δικαίου ότι οι κρατικές ενισχύσεις είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά. Σύμφωνα με το άρθρο 87 “ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη-μέλη ή με κρατικούς πόρους και νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό λόγω ευνοοκής μεταχείρισης ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων πα-

12. CHARLTON Andrew: *Investment bidding for mobile investment: economic consequences and potential responses*. OCDE, 2003, σελ. 27-32.

13. Βλ. π.χ. την Συμφωνία του 1991 ανάμεσα στη Νέα Υόρκη, το New Jersey και το Connecticut να σταματήσουν να προσφέρουν επενδυτικά κίνητρα που συνέβαλλαν στην μετεγκατάσταση επιχειρήσεων από την μία περιοχή στην άλλη.

ραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ των κρατών μελών συναλλαγές.”¹⁴

Β. Σε συνάρτηση με τη χρήση τους: Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί και εδώ ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Σύμφωνα με το άρθρο 87 (πρώην 92) §2γ συνθΕΚ “είναι συμβατές με την εσωτερική αγορά οι ενισχύσεις προς την οικονομία ορισμένων περιοχών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, οι οποίες έχουν θιγεί από την διαίρεση της Γερμανίας, κατά το μέτρο που είναι αναγκαίες για την αντιστάθμιση των οικονομικών μειονεκτημάτων που προκλήθηκαν από την διαίρεση αυτή”. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 87 (πρώην 92) §3 εδ.α,γ,δ συνθΕΚ: “Δύνανται να θεωρηθούν ως συμβατές με την εσωτερική αγορά οι ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης περιοχών, στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι ασυνήθιστα χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση, οι ενισχύσεις για την προώθηση της ανάπτυξης ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιοχών, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών σε βαθμό αντίθετο προς το κοινό συμφέρον, καθώς και οι ενισχύσεις για την προώθηση του πολιτισμού και της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Γ. Σε συνάρτηση με τη μορφή εφαρμογής τους: Ο δικαιολογητικός λόγος μιας τέτοιας προσέγγισης συνεργασίας μεταξύ των κρατών είναι ότι μερικά είδη επενδυτικών κινήτρων έχουν πολύ αρνητικότερες οικονομικές συνέπειες από κάποια άλλα και είναι πιο ύποπτα να στρεβλώσουν την διαδικασία λήψεως αποφάσεων, να συμβάλλουν στην ενίσχυση της διαφθοράς ή να ενθαρρύνουν τους “πλειοδοτικούς πολέμους” μεταξύ των διαφόρων περιοχών. Για παράδειγμα οι οικονομολόγοι γενικά ασκούν κριτική κατά των “αδιαφανών επιχορηγήσεων” των οποίων το συνολικό κόστος είναι δύσκολο να υπολογιστεί και μπορούν να προκαλέσουν μεγάλες απώλειες στον κρατικό προϋπολογισμό. Όπως προαναφέρθηκε η Συμφωνία του ΠΟΕ για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα (agreement on Subsidies and Countervailing measures) αποτελεί ένα παράδειγμα τέτοιας πολιτικής απαγόρευσης ορισμένων μορφών κινήτρων, αφού άλλου είδους επιδοτήσεις επιτρέπονται και άλλες απαγορεύονται. Επίσης, οι χώρες του ΟΟΣΑ υιοθετώντας το πνεύμα της προσέγγισης της απαγόρευσης ορισμένων μορφών κινήτρων καταβάλλουν προσπάθειες μείωσης του “επιβλαβούς φορολογικού ανταγωνισμού”. Παρόμοια προσέγγιση κατέβαλλε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στον “Κώδικα Συμπεριφοράς της” (Φορολογία Επιχειρήσεων) του έτους 1999.

Η εφαρμογή του Ευρωπαϊκού δικαίου και η ενσωμάτωση του ευρωπαϊκού κεκτημένου στις νέες χώρες-μέλη, δημιουργεί μία νέα πραγματικότητα που δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστες τις πολιτικές περί κινήτρων. Το θέμα της επίδρασης που ενδεχομένως θα έχει η εφαρμογή του Ευρωπαϊκού δικαίου στον τομέα των αναπτυξιακών και επενδυτικών κινήτρων στο εσωτερικό της διευρυμένης Ε.Ε παραμένει μέχρι στιγμής αδιερεύνητο. Ο ρόλος της Ε.Ε στην νέα εποχή είναι τεράστιος, αφού πρέπει να συμβάλλει στον δημοκρατικό και οικονομικά αποτελεσματικό έλεγχο της παγκοσμιοποίησης της διεθνούς οικονομίας. Οι προαναφερθείσες πρωτοβουλίες που ανέλαβε η Ε.Ε. για την μείωση του ανταγωνισμού περί κινήτρων θα μπορούσαν να τύχουν ανάλογης εφαρμογής

14. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕ. Κωνστ., ΒΛΑΣΣΗΣ Ιω, ΔΕΛΗΘΕΟΥ Βασ.: Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Αθήναι, 2000, σελ. 26.

ΜΕΤΕΩΡΑ

Έκδοση του Εκδρομικού και Μορφωτικού Ομίλου Τρικάλων

Ιδρυτής:

Αχιλ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΣ

Έτος Α' έκδοσης 1947 μ.Χ.

Τρίκαλα

και από άλλα κράτη, προκειμένου αυτά να απομυζήσουν στο μέγιστο τις θετικές συνέπειες του, και να περιορίσουν στο ελάχιστο τις αρνητικές.

Ο ανταγωνισμός περί κινήτρων για την ευρωπαϊκή οικονομία μετά τη διεύρυνση δεν επιφυλάσσει καμιά απειλή δημιουργίας δυσμενών καταστάσεων. Αντιθέτως, τηρουμένων των πάγιων οικονομικών αρχών, του πλέγματος προστασίας που παρέχει το δίκαιο της Ε.Ε, και των οικονομικο-αναπτυξιακών πορισμάτων διαπρεπών και εμπειριστατωμένων μελετών της θεωρίας, τόσο της ελληνικής¹⁵, όσο και της ξένης, δύναται να λεχθεί με τὰ βεβαιότητα ότι ο ανταγωνισμός περί κινήτρων θα επιφέρει ανάπτυξη, πρόοδο και ευμενή κερδοφόρα αποτελέσματα τόσο στις νέες χώρες που συμπεριλήφθησαν στην ΕΕ, όσο και στην εν γένει ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα. Θα σημειωθεί αύξηση της ποιοτικής παραγωγής, θα δημιουργηθούν σταθερές θέσεις εργασίας και τα οικονομικά οφέλη (ο παραγόμενος πλούτος) κατάλληλα διαχειριζόμενα θα βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο των λαών της διευρυμένης Ευρώπης και όχι μόνο.

Η διεύρυνση με βάση το μεθοδευμένο και ελεγχόμενο ανταγωνισμό περί κινήτρων δεν αποτελεί απειλή, αλλά μια βασική προϋπόθεση, για να εξελιχθεί η οικονομία της Ε.Ε σε ένα σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης, σταθερότητας και ευημερίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κωνσταντίνος ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης, Τόμος Α', Νέα έκδοση, Αθήναι, 2004.

Κωνσταντίνος ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Τα χρηματοδοτικά κίνητρα στο θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα, Γ' Έκδοση, Αθήναι, 1993.

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ΒΛΑΣΣΗΣ Ιω, ΔΕΛΗΘΕΟΥ Βασ.: Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήναι, 2000.

BLOMSTRÖM M., KOKKO Ari: The economics of Foreign direct investment incentives: Stockholm School of Economics, 2003. Working Paper No.168.

Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: Τοπική Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση. Θεσμικό πλαίσιο. Αναπτυξιακά Προγράμματα. Παγκοσμιοποίηση. Αθήναι, 2002.

LAUTIER Marc: Les rendements décroissants des politiques d'incitations aux investissements étrangers. CARE, Université de Rouen, 2003.

OECD: Checklist for foreign direct investment incentive policies. OECD 2003.

OMAN C., CHARLTON A., CHRISTIANSEN H.: Incentives-based competition for FDI: The Case of Brazil: OECD, Paris, March 2003.

TIEBOUT, C.M.: A Pure theory of local expenditures. Journal of political economy 64, Paris, 1966.

15. Βλέπε γενικά στοιχεία στο: Κωνσταντίνος ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Τα χρηματοδοτικά κίνητρα στο θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Γ' Έκδοση, Αθήναι, 1993.